

MARJO KAARTINEN –
ANU KORHONEN

Miesten tiede! Politiikka, sukupuoli ja historian tiede- yhteisö

Suomi on taatun tasa-arvon maa, jossa tutkija voi huokaista kyllästyneenä, ettei halua kuulla enää sanaakaan sukupuolesta. Varsinkin, jos on mies. Mekin olimme pitkään siinä luulossa, että tieteen sisäisessä diskursissa sukupuolella ei olisi ollut radikaalia merkitystä. Arvelimme jopa historiatieteen olevan monia muita tieteenaloja tasa-arvoisempaa. Mitä sinisilmäisyyttä!

■ Luomme tässä artikkelissa silmäyksen historian viimeaikaiseen sukupuolirakenteeseen. Emme tällä kertaa ole niinkään kiinnostuneita laitosten henkilöstörakenteesta, opiskelijajakaumasta, tutkimuksen rahoituksesta tai muista rakenteellisista seikoista, vaan keskitymme tieteellisiin teksteihin. Kaikki voivat omin silmin nähdä, että historian oppiaineiden virkarakenteessa on sukupuolivinouma, mutta se, että vinouma on valtava myös teosten ja vieläpä itse tekstien sisällä, yllättää ja järkyttää.

Naiset historiassa -teema on ollut ajan-kohtainen myös viimeaikaisessa sanomalehtijulkisuudessa ja sitä seuranneissa kahvipöytäkeskusteluissa. *Helsingin Sanomissa* Leena Virtanen (20.12.2000), Outi Ahola-

Popp (28.12.2000) ja Saska Snellman (7.1.2001) kirjoittivat, kuinka naiset eivät toimijoina tai tekijöinä kelpaa historian tutkimuksen lähteiksi eivätkä kohteiksi. Tuore jupakka Lepakon historiasta on osoitus siitä, miten nuorikin mies unohtaa kysyä naiselta, mitä tapahtui ja mitä naiset tekivät. Naisia ei huomioida myöskään yliopistoyhteisössä tutkijakollegoina, mistä seuraa vassa puhumme.

Väitämme, että naiset eivät näyttäyty historian alalla tutkimuksellisesti yhtä ammatillisina, kiinnostavina ja huomiota ansaitsevina tutkijoina kuin miehet. Väitämme, että naisten teoksia ei lueta yhtä paljon kuin miesten teoksia, eikä niiden tutkimuksellista antia noteerata varsinkaan miesten tutkimuksissa. Naiset muodostavat suomalaisen historian tutkimuksen kentällä oman keskustelualueensa, sillä naiset itse ovat toisten naisten teksteistä miehiä kiinnostuneempia ja keskustelevat niiden kanssa miehiä enemmän. Miehet marginalisoivat naistutkijoita paitsi ignoroida heidän tutkimuksensa omassa tieteellisessä keskustelussaan myös jättämällä heidät kutsumatta tieteellisten teosten ja aikakauskirjojen kirjoittajakuntaan.

Onko kyseessä miesten arroganssi? Ohi-tetaanko naiset tarkoituksella, koska he eivät voi olla kiinnostavia, hyviä, oikeita tutkijoita tai ylipäättäen mitään muuta kuin marginaalisia niin ideoiltaan, tutkimuskohteiltaan kuin asemaltaan tiedeyhteisössä? Naiset ovat historian harrastelijoita ja puuhastelijoita, koska tutkivat marginaalisia asioita. Miehet ovat raskaan sarjan käsityöläisiä, kunnioitettavia historian ammattilaisia. Tiedeyhteisön suhtautumisessa naistutkijoi-

hin ei ole juuri muuta logiikkaa kuin pyrkimys marginalisoida heidät. Epäilemme, että tämä on ennemmin tiedostamatonta kuin tietoista politiikkaa, ja siksi pidämme asiasta keskustelemista tarpeellisena.

Tarkastelemme aiheitamme seuraavista näkökulmista. Olemme käyneet läpi *Historiallisen Aikakauskirjan* kirjoittajakautaa. Olemme lukeneet Aikakauskirjassa ilmentyneitä kritiikkejä ja hahmotamme niiden pohjalta sukupuolistuneita suuntauksia historian tutkimukseen suhtautumisessa. Emme myöskään malttaneet olla laskematta muutamien uusien historian monografioiden lähdeluetteloissa esiintyvien tutkijoiden sukupuolijakaumaa. Sukupuoli vaikuttaa. Myönnämme auliisti, että otoksemme eivät ole tilastollisesti valideja, emmekä ole tilastotieteellistä artikkelia kirjoittamassakaan. Emme ole esimerkiksi lukeneet kaikkia niistä väitöskirjoista, joiden lähdeluetteloita olemme ahmineet. Otoksemme ovat kohtuullisen pieniä, mutta toimivat hyvin esimerkkeinä. Lievän impressionistisista lähdekohdistamme huolimatta katsomme tulokintamme olevan pitävällä pohjalla.

Historiallinen Aikakauskirja

Suomessa ilmestyy historian alalla vain kaksi tieteellistä aikakauskirjaa, yksi suomen- ja yksi ruotsinkielinen. Aloitimme laskentaoperaatiomme, kun Historiallisen Aikakauskirjan numero 3/2000 ilmestyi. Kyseisen numeron kirjoittajista, siis myös kirjarvostelujen ja kommenttien kirjoittajista, vain yksi on nainen. Sirkka Ahonenkin näkyy kommentin kirjoittajana vain yhdessä miehen, Jan Löfströmin, kanssa, mutta Löfström esiintyy ensin aakkostuksesta huolimatta. Pelästyneinä kävimme läpi Historiallisen Aikakauskirjan varsinaiset tieteelliset artikkelit vuodelta 2000 ja koko 90-luvulta. Pelästys vaihtui kauhistukseen ja rai-voon. Miten on mahdollista, että vielä 90-luvulla onnistutaan tekemään kokonainen vuosikerta (1992), jossa ei ole yhtäkään naisen kirjoittamaa artikkelia! Kirjoittaessamme ilmestyi vuosikerran 2000 viimeinen lehti, jossa samainen Sirkka Ahonen oli ainoana naisena saanut tilaa artikkelin kirjoittajana – tällä kertaa yksinään.

Kaiken kaikkiaan kirjoittajista on naisia vain kourallinen: 44 numerossa yhteensä 37 naista ja 183 miestä – naisprosentti koko vuosikymmenellä on siis 16,8. Tuntuvasti alle viidennes HAikissa äänensä kuuluviin saaneista on naisia, vaikka yliopistot ja yliopistojen liepeet ovat pullollaan tutkivia historioitsijanaisia.

Sukupuolijakauma on niin epäsuhtainen, että se vaatii selityksiä. Silloin, kun naiset ovat päässeet mukaan HAikiin, siihen on löydettävissä muitakin syitä kuin heidän artikkeliensa tieteellinen kiinnostavuus. Huomattakoon, että kirjoitusten laatuun emme artikkelissamme puutu. Usein selitykseksi riittävät suhteet ja toimituskunnan koostumus. Kun esimerkiksi Merja-Liisa Hinkkanen oli mukana toimituskunnassa, oli naiskirjoittajia huomattavasti enemmän, kuten matkailun erikoisnumerossa (4/1997), jossa Turun yleinen historia esiintyy useamman naisenkin voimalla. Kun allekirjoittaneet pääsivät mukaan miesten tieteen viimeiseen linnakkeeseen (2/1996, 4/1998), se tapahtui Heikki Mikkelin kutsusta.

Useimmat miehet taitavat kuitenkin kutsua miehiä kirjoittajiksi. Silloin kun käsitellään kansakunnan menneisyyttä, Suomea maailmassa tai historian tilaa, kirjoittajat ovat lähes poikkeuksetta miehiä. Teemanumerossa *Suomi ja suomalaiset* (3/1992) kirjoittajia ovat Osmo, Heikki, Markku, Matti, Ohto ja Timo; käsiteltäessä *Kansakunnan muistia ja menneisyyttä* (4/1992) Unto, Heikki, Pekka ja Jukka; pohdittaessa viimeisimmässä numerossa *Kansallista identiteettiä maailman muutoksissa* (4/2000) mukana on Juhan, Jukan, Markun ja Karin lisäksi yksi nainen, Sirkka. Kun HAik markkinoi suomalaista historiatiedettä maailmalle englanninkielisessä numerossa (2/1998), kirjoittajia ovat Mikko, Jarkko, Tapio, Seppo, Markku, Pertti ja Ohto, ja kun aiheena on *Historiaa Suomessa* (3/2000), siihen perehdyttävät Pertti, Matti, Kari, Juha, Tapio, Marko ja Erkki.¹ *Historian rajoista ja sävyis-*

1. Tämä numero kartoittaa suomalaista historian tutkimusta ja opetusta eri oppiaineissa. On kuvaavaa, että tällä otsikolla varustettu numero sisältää naisia vain

tä (4/1993) jotain tietävät Hannu, Yrjö, Panu, Robert, Pentti ja Voitto. *Leivän jakajia* (1/1999) tutkivat Antti, Arvo, Reijo, Ilari ja Juhani.

Löytyy siis useita kokonaisia numeroita, joissa ei ole lainkaan naisten kirjoittamia artikkeleja. Kirjoittajien valinta on kuitenkin poliittinen valinta, sillä naistutkijat ovat toki olleet kiinnostuneita näistäkin teemoista. Tulkitsemme, että mainitut alat on historiantutkimuksessa koettu erityisen tärkeiksi: niissähän rakennetaan yhtäältä kansallista menneisyyttä ja identiteettiä ja toisaalta historiatieteen itseymmärrystä

Myöskään sellaisia aloja kuin ympäristöhistoriaa tai keskiajan historiaa eivät nähtävästi naiset tutki. Keskiäkanumero (1/1995) sisältää artikkelit Mikalta, Untolta, Jaakolta, Maunolta, Villeltä, Paulilta ja Jukalta; ympäristöhistorianumero (4/1991) Timolta, Ilmolta, Joukolta, Mikolta, Simolta ja Timolta. Tämä on mitä hämmästyttävintä, jos on yhtään tietoinen kummankaan alan tutkijoiden sukupuolijakaumasta.

Vinoumaa selittää se, että HAik on ollut sisäpiirin oma lehti, johon kirjoittajat on kutsuttu. Tiedeyhteisössä on vuosia elänyt jonkinlainen ajatus siitä, että HAik olisi ollut refereejulkaisu, ja uutinen siitä, että siitä nyt tehdään sellainen on ehkä hämmästyttävintä: eikö se ollutkaan? Jokainen, joka on joskus lähettänyt lehteen artikkelin ilman, että sitä on pyydetty, on kyllä havainnut, että refereejulkaisusta ei ole kyse. Koska naisia ei ole joitain poikkeuksia lukuun ottamatta pyydetty kirjoittajiksi, kyseessä on poliittinen linjaus.

Usein HAikin teemanumeroiden kirjoittajat ovat esimerkiksi jostakin tietystä tutkimusprojektista, jonka jäsenet ”sattuvat” olemaan miehiä. Tämä ei ole mikään selitys miesten hallitsevalle kirjoittaja-asemalle lehdessä, pikemminkin päinvastoin. Tämä kertoo siitä, että naiset eivät ole myöskään rahoituksen arvoisia tutkijoita.

Naiset ovat näkymättömiä myös siksi, että heidän olemassaoloaan ei yksinkertaisesti muisteta. Tämähän näkyy myös arkielämässämme. Kun johonkin yliopistolliseen tehtävään valitaan sijaista, ja on kiire, mieleen muistuva nimilista on kovin mie-

hinen. Tällaiseen vääristelyyn syyllistyvät varmasti myös naiset. Kokeilkaapa itse! Ketkä opiskelijoista ovat jääneet hyvin mieleen?

Vinoumaa HAikin kirjoittajakunnassa selittää myös se, että naiset eivät tutki lehteen linjaan sopivia aiheita. Kuinka syvästä ongelmasta on kysymys? Historiatieteessä aihevalinnat ovat huomattavan sukupuolisuhteita. Erityisen räikeästi tämä näkyy siinä, että lähes kaikki naiset pitävät sukupuolta teemaansa jäsentävänä näkökulmana, kun taas miehillä tämä on erittäin harvinaista. Kun miehet tutkivat miehiä, kyseessä ei heidän mielestään ole sukupuolihistoria. Teknologian historia on puolestaan huomattavan miehistä, kuten on – hieman yllättävästi – populaarikulttuurin historiakin. Nämä teemat eivät ole tosin sopineet lehteen linjaan, oli kirjoittaja sitten nainen tai mies. Lehti näyttää keskittyvän kansalliseen historiaan ja kansainvälisiin suhteisiin, ja niihinkin varsin kapealta kannalta. Nämä alat ovat painottuneen miehisää sekä kirjoittajien että tutkimuskohteen sukupuolen suhteen. Miehet rakentavat paradigmaa, naiset marginalisoidaan. Miehet näyttäytyvät historiatieteen universaalina.²

Aiheiden sopivuus on kuitenkin sangen suhteellinen asia. Moni voisi sanoa, että suurin osa HAikin teemoista on ollut kuultavan tylsiä, ja miksi sitä ikävää tutkisi. Ehkä HAikin linjaa olisi syytä tarkistaa ja katsoa, mitä nykypäivän suomalaisessa historian tutkimuksessa oikeastaan tehdään. Kun HAikin päätoimittaja ja toimitus vaihtuivat vuoden 2001 alussa, on varmasti lupa odottaa muutoksia käytänteissä ja avointa keskustelua siitä, mihin suuntaan lehteä haluttaisiin kehittää. Edellä esitetyn perusteella sukupuolinäkökulma on otettava huomioon julkaisua uudistettaessa.

Kritiikit

Tarkastelimme, miten Historiallisen Aikakauskirjan Arvosteluja-osaston kritiikeissä suhtaudutaan eri sukupuolta olevien kirjoittajien teksteihin ja mitä ne antavat ymmärtää sukupuolen sanelemista tutkijanlaadusta. Kritiikit kertovat tulkintamme mukaan paljonkin sukupuoleen liittyvistä kulttuuri-

sista olettamuksista, joita tiedeyhteisössä ei näytetä kyseenalaistettavan. Mainitakoon, että emme ole lukeneet kaikkia arvosteltuja väitöskirjoja emmekä siis puutu mitenkään arvostelujen oikeellisuuteen.

Tarkastelimme aluksi arvostelijoiden suhtautumista arvosteltavien tutkimusten teoreettiseen lähestymistapaan. Naisten ja teorian suhde on komplisoitu. Lienee selvää, että naiskirjoittajat itse vähättelevät teoreettisia kykyjään. Esimerkiksi tästä käyköön oma esiolettamuksemme. Luulimme, että arvosteluista kävisi ilmi naisten empiriapainotteisuus ja teorian vieroksuminen, mutta asia on pikemminkin päinvastoin. Teoria sinänsä esiintyy arvosteluissa varsin abstraktina ja selkiytymättömänä käsitteenä. Tämä kertoo ambivalentista suhtautumisesta ”teoriaan” historian tutkimuksessa yleensä. Suhteessa naiseen teoria sekä korostuu että sitä vähätellään. Naisia kritisoidaan teorian käytöstä ankarammin kuin miehiä. Toisaalta heiltä näytetään vaadittavan erityisen voimakasta teoreettista latausta.

Otamme muutaman esimerkin. Naiset saavat korvapuusteja teorian puutteesta tai sen epäonnistuneesta käytöstä sekä miehettä naispuolisilta arvostelijoilta. Aura kirjoittaa Marjasta, että suurin ongelma tämän työssä on ulkomaisen tutkimuskirjallisuuden puuttuminen: ”Ulkomaiset tutkimustulokset ja -näkökulmat ja metodit suodattuvat lähinnä vain suomalaisten auktoriteettien välityksellä. Kun nekin on valittu tietyn näkökulman edustajista, analyysit jäävät paikoin puolitiehen.” (HAik 1/99) Matti taas kirjoittaa Marjaliisan tutkimuksesta (HAik 3/2000): ”Työn teoreettinen ote tulee esille vain hyvin fragmentaarisesti ja usein rivien välissä. Myös tekijän lähdekriittiset näkökohdat ovat jääneet pääsääntöisesti tutkimusraportin ulkopuolelle.” Kari puolestaan toteaa Outin väitöskirjasta (HAik 3/2000): ”Johdannon metodologinen osa sinällään ei ole erityisen onnistunut” ja myöhemmin: ”arvioni [Outin] väitöskirjasta on siis vahvasti dualistinen. Tutkimus on empirisen analyysin osalta onnistunut ja osittain erittäin onnistunut, mutta sen teoreettiseen lataukseen sisältyy merkittäviä ongelmia. Tarkemmalla teoreettisella työskentelyllä näi-

den ongelmien merkitystä olisi voitu vähentää.”

Jos kerran naisia kohdellaan näin ankaresti, vaaditaanko myös miehiltä onnistunutta teoreettista latausta? Ihmeellistä kyllä, ei vaadita. HAikin numerossa 3/2000 arvostellut naiset saavat nenilleen teorian soveltamisen ongelmista, mutta samassa numerossa arvostelluista miesten väitöskirjoista yhtäkään ei kritisoida teorian puutteesta, vaikka teoriaa ei niissä selvästikään juuri ole. Onko niin, että miesten tiedetään joka tapauksessa hallitsevan teoreettisen ajattelun peruseräpäätökset ja syvällisemmätkin kuviot, jolloin heidän ei välttämättä tarvitse viedä teoreettisia porinoitaan tutkimuksiinsa? Ehkä teorian paikka on irrallaan empirisestä tutkimuksesta, omina pätevyitysmo- nografiinaan.

Tyypillistä on myös, että kun miehen käyttämä teoreettinen lähestymistapa ei toimi toivotulla tavalla, miesarvostelijat kuittaavat tämän korostamalla työn onnistumista muuten. Tapio ja John kirjoittavat Jounin teoksesta (HAik 3/1999), että teorian käytössä on ”päälleliimaamisen” maku, mutta lähdeluettelo työssä on perusteellinen. Juuri empirisen aineiston vahvuus näyttää korvaavan puuttuvaa teoriaa ja ke- räävän kiitosta.

Toisaalta arvostelijat myös kumoavat it- sensä arkaillessaan teorian teilaamista. Juh- han väitöskirjan arvioijat (HAik 3/2000) to- teavat hyvin kriittisesti, että ”Teoreettisesti tutkimus noudattaa käsiteltäviä ajatuksia historiallisesti suhteellistavaa kontekstuaa- lista lähestymistapaa, joskaan teorian esit- telystä esipuheessa ei käy täysin selville, mitä kontekstuaalisuudella tarkemmin ilmaisten halutaan ymmärtää”. Silti he ke- huvat teosta, ilmeisesti myös teorian osal- ta: ”Yleisesti ottaen tutkimus muodostaa

yhdessä keskusteluartikkelissa toisena yhdessä miehen kanssa (mies mainitaan ensin, vaikka nainen on aak- kosissa ennen – Jan Löfström – Sirkka Ahonen, mistä voi päätellä miehen muotoilleen pääosan jutusta). Ar- vosteluissa kaikki kirjoittajat ovat miehiä, kohteena kahden naisen tutkimukset ja viiden miehen.

2. Ks. myös Bonnie G. Smith (1998) *The Gender of History. Men, Women, and Historical Practice*, Har- vard UP, Cambridge, Mass., 141.

sekä teoreettisesti että temaattisesti yhtenäisen kokonaisuuden” ja ”perustelut vakuuttavat.”

Samaa epävarmuutta voisi havaita Harrin arvioitsijassa. Ensin hän toteaa: ”*Pyhä ja mentaliteetti* ovat työn avainkäsitteitä. Ensin mainittu, jonka muotoilussa [Harri] on käyttänyt hyväkseen uskontotieteilijä Veikko Anttosen tutkimuksia, toimii tutkimuksessa erinomaisesti. Huomattavasti ongelmallisempi siinä on mentaliteetin käsite. Tekijä määrittelee sen kyllä – Pertti Haapalan määrittelyyn tukeutuen – hyvin, mutta käytännössä käsite jää hänellä tavallaan koristeeksi, josta ei ole erityisemmin hyötyä – jos kohta ei isompaa haittaakaan. Tutkimus olisi vallan hyvin tullut toimeen ilman sitäkin.” Voidaanko tällaisista kriittikeistä siis päätellä, että miesten ei tarvitse hallita teoriaa tai historian tutkimuksen peruskäsitteitä? Jos naiset tekevät näin, he saavat ison mäjäytyksen korvilleen. Jos Harri käyttää vain Haapalan määritelmää mentaliteetista, itse ainakin olisimme hämmästyneinä kysyneet, miksei vaikkapa ranskalaisen annalistien.

Näyttää tosin siltä, että arvostelijoiden suhtautuminen käytettyyn teoriaan on johdonmukaisen kriittistä tekijän sukupuolesta huolimatta: teoriaan sidotun metodisen otteen käyttö näyttää väittelijöiltä onnistuvan vain harvoin. Vuosien 1999 ja 2000 HAikin kriittikeissä oikeastaan vain Jari saa kiitosta Yrjöltä numerossa 4/1999: hän on soveltanut teoriaa onnistuneesti, työ on uria-aukova. Silti on huomattavaa, että silmiimme ei ole osunut yhtään naisen työhön kohdistunutta kritiikkiä, jossa olisi kiihetty teorian puutetta.

Voi olla, että naisille teoria on tutkimuksessa keskeisempi asia kuin miehille. He ovat saaneet tutkimuksellisia vaikutteita feministisestä ja sukupuolijärjestelmän tutkimuksesta, jotka ovat pitkälle teoretisoituja. Näin ollen naiset ovat kriitikoinakin ilmeisen hanakoita puuttumaan juuri teoriaan. Saara toteaa Mikasta, joka pyrki käyttämään työssään Foucault'n valta-analyysejä, että tutkimusta ”ei ole haluttu liittää työtä sivuvaan tieteelliseen keskusteluun ja tutkimukseen” ja kritisoi Mikan otetta voimallisesti

(HAik 4/1999). Teoreettisuus näyttää olevan yllättävänkin tyypillistä naisille, jos ottaa huomioon, miten miehistä historianteoreettinen ja -filosofinen kirjoittelu on ollut.

Huomasimme myös naisten ja miesten töitä tarkasteltavan erilaisin sanavalinnoin. Emme suinkaan väitä olevamme kielitieteilijöitä, mutta maallikkoinakin huomasimme väitöskirjojen arvosteluissa kritiikin kohteen sukupuolen mukaisia kielellisiä eroja. Miesten töiden kritiikeissä puhutaan kovin ja vankoin adjektiivein. Aleksi kirjoittaa Jussin väitöskirjasta kiittävästi (HAik 3/1999): ”korkeatasoinen työ tulee pitämään *vankasti* puolensa.” Yrjö sanoo Jarista (HAik 4/1999), että ”hänellä on kaikki edellytykset osallistua ajankohtaiseen kansainväliseen keskusteluun ja vieläpä varsin *painavalla* puheenvuorolla”. Martti pohtii L.J.:n työtä (HAik 1/2000): ”Tutkimus perustuu *vankkaan* ja varsin laajaan alkuperäisaineistoon.” Simo samoin Ari-Pekan työstä (HAik 1/1999): ”Kokonaisuutena työ on *vankkaa* ja huolellista tutkimusta”, ja tekijä liittyy ”vanhaan ja kunniaakkaaseen tutkijoiden sarjaan”. Arvelemme, että vanha ja kunniaakas sarja on miehinen. Vankkuus, kovuus ja painavuus näyttää puuttuvan kokonaan naisten töistä, mutta epäilemättä puutos on vain retorista: naisesta ei yksinkertaisesti sanota, että hän on vankka, painava tai kova – vai mitä? Moni naispuolinen tutkija haluaisi kyllä varmasti nämä tutkijan laatuun viittaavat epiteetit itseensä liittää.

Monografiat

Haluamme lyödä viimeisen naulan naispuolisten historian tutkijoiden arkkuun tarkastelemalla lyhyesti monografioiden lähdeluetteloita. Aineistomme koostuu melko satumanvaraisesti valituista neljän viime vuoden aikana ilmestyneistä teoksista, pääosin väitöskirjoista. Näistä 13 on naisen ja 16 miehen kirjoittamia. Laskimme mekaanisesti montako prosenttia monografioiden lähdeluetteloissa mainituista tutkijoista oli naisia.

Alhaisin naisprosentti on 4,8 ja löytyy miehen kirjoittamasta teoksesta. Kun useilta tutkijoilta käytetään useampia nimekkeitä, naisten vähäisyys kertautuu. Kuvittele mielessäsi, miltä näyttää lähdeluettelo, jon-

ka sadasta nimekkeestä pari–kolme on naisia! Yleisimmin mieskirjoittajien monografioissa naisprosentti liikkuu kymmenen tietämällä – keskiarvoksi muodostuu 12,6. Poikkeuksiakin on. Keskiarvoa nostaa tuntuvasti Visa Heinosen väitöskirjassa esiintyvä naistutkijoiden paljous, 31 %, joka olisi huomattava määrä naistutkijankin käyttämäksi.

On aivan selvää, että naispuoliset historiantutkijat viittaavat toisiin naistutkijoihin huomattavasti enemmän: naisprosenttien keskiarvo naisten monografioissa on 27,3 %. Huomionarvoista on, että alhaisinkin naisprosentti naisen teoksessa on korkeampi kuin miesten keskiarvo, 13,6 %. Korkein prosentti naisilla oli Kirsi Vainio-Korhosen kunnioitettava 45,5 %. Kuten tässä teoksessa, myös muissa sukupuolta tutkimuksellisenä työkaluna aktiivisesti käyttävissä tutkimuksissa naisten osuus lähdeluettelossa nousee varsin korkeaksi. Miespuolisten tutkijoiden kirjoittamissa miehiä ja jopa miehisyttä koskevissa tutkimuksissa sukupuoli ei nouse tällaiseksi käsitteeksi, joten sukupuolta tutkineet ja teoretisoineet naiset eivät edelleenkään saa sijaa lähdeluettelossa.

Emme keksi havaitsemaamme vinoutumaan mitään järjellistä selitystä. Vetoaminen tutkimusalan miehisyteen ei riitä selitykseksi, sillä tarkastelemamme miesten ja naisten monografiat eivät eroa toisistaan olennaisesti teemojen perusteella. Kansainväliin tai suomalaisiin teemoihin suuntautuvat teokset eivät myöskään juuri eroa tässä suhteessa, eivätkä niin tee historian eri periodeihin perehtyvät tutkimuksetkaan. Väitämme, että jos selitykseksi tarjotaan konkreettisen teeman sanelemaa suppeaa tutkijajoukkoa, tutkimus rajataan turhan kapeasti. Eikö sellainen tutkimus ole huonoa, joka ei ota huomioon koko relevanttia tutkimuskenttää?

Jotta voisimme sanoa, että joltakin tutkimusalalta tai tietyistä teemasta ei löydy naisten tekemää tutkimusta, ala ja teema on määriteltävä äärettömän kapeasti. Historiasa eri alojen väliset raja-aidat eivät ole korkeita. Päinvastoin perinteisesti on ajateltu, ettei kulttuurihistoriaa tutkiva saa olla tie-

tämätön sosiaalishistoriasta eikä taloushistoriaa tutkiva poliittisesta historiasta. Jokaisen historioitsijan on mahdollista käyttää naisten tekemää tutkimusta hyväkseen. Jos sitä ei tehdä, kyseessä on valinta.

Lopuksi

Miehisyys tuskin on ollut aikakauskirjojen ja artikkelikokoelmien toimituskuntien tietoinen valinta, ääneen artikuloitu lausuma: ”tähän lehteen/kirjaan kirjoittavat vain miehet”. Tuskinpa mieshistorioitsijat lukevat mielin määrin naisten kirjoittamia teoksia ja päättävät sitten, etteivät ne ole viittaamisen arvoisia. Pikemminkin kysymys on siitä, ettei ylipäänsä ajatella.

Historioitsijalle on luonteenomaista ajatella, että me kaikki kannamme mukamme kulttuurimme arvoja ja asenteita – joskus tahtomattammekin. Sukupuolten epätasa-arvo on länsimaisessa kulttuurissa niin syvällä oleva rakenne, ettemme pysty sitä kyseenalaistamaan ilman tietoista tahtoa. Koska kysymys on tutkimuksen etiikasta, tarvitsemme sukupuolipoliittista asennoitumista.

Miehisyys on kulttuurinen lausuma ja sitä kautta valinta. Miehisyys tarkoittaa sitä, että naisia ei ole tai että he ovat toissijaisia; naisilla ei ole riittävästi painavaa sanottavaa painavista asioista. Naiset kirjoittavat naisista, perheestä, kotitaloudesta. Miehet kirjoittavat politiikasta, vallasta, valtiosta ja määrittävät kansalaisuutta, kansaa, valtiota. Miehisyys on näkökulma, vaikka miehet eivät sitä sellaisena näe.

Miehet jättävät mielellään huomiotta naisten omaksuman feministisen itsestäänselvyuden: yksityinen on poliittista. Edellä mainitut naisten alat kertovat yhteiskunnasta yhtä tärkeitä asioita kuin miesten alat. Valtiollinen valta ja sukupuolistava valta eivät ole erillisiä asioita, kuten naisten tutkimuksista voimme huomata.

Mielestämme miehisyys ei tule olla tutkimuksen normi, standardi eikä lähtökohta. Historiantutkimuksen kentällä tekijöiden tiedetään olevan sekä miehiä että naisia. Naiseus ei saa olla tässä mielessä mitään erityistä. Naisten on kirjoitettava ja heidät on kutsuttava kirjoittamaan histori-

an alan julkaisuihin. Naisten tekstejä tulee arvostella samoin perustein kuin miesten tekstejä, kriittisesti ja haastavasti, eikä miehille saa antaa anteeksi sen enempiä virheitä kuin naisillekaan. Tutkimusta tehtäessä sukupuoli ei saa määrittää sitä, millaista tutkimusta luetaan. Naisten on sallittava olla toimijoita ja tekijöitä historiatieteen kentällä ja tieteen kentillä muutenkin.

Artikkeli ilmestyi alunperin Tieteessä tapahtuu -lehdessä 1/2001. Toimitus on lyhentänyt tekstiä.

JUHA SIHVOLA

juha.sihvola@utu.fi

Eroon miesten historiatieteestä

■ Marjo Kaartisen ja Anu Korhosen puheenvuoro on herättänyt ilahduttavasti keskustelua monilla forumeilla *Helsingin Sanomia* myöten. Se on kaikkinen kärjistyksineenkin oikeaan osuva analyysi *Historiallisesta Aikakauskirjasta*, suomalaisesta historiantutkimuksesta – ja maamme tiedeyhteisöstä laajemminkin. Tasa-arvosuunnitelmissa esitetyt tavoitteet ovat kaukana toteutumisesta.

Historiallisen Aikakauskirjan aikaisemmat toimitukset tuskin ovat harjoittaneet aktiivista sukupuolisyrittä. Paikallaan on myös todeta, että lehteen ei ole kovinkaan paljon kutsuttu kirjoittajia – ei miehiä eikä naisia – vaan varsinkin artikkeliosastossa on julkaistu pääsääntöisesti tiedeyhteisön jäsenten tarjoamaa aineistoa. Kenties lehdelle on muodostunut konservatiivinen maine, joka näkyy esimerkiksi lempinimessä ”Historiallinen hartauskirja”. Sekin on voinut korostaa tarjonnan miesvaltaisuutta.

Uusi toimitus on päättänyt aktiivisella toimituspolitiikalla korjata sukupuolijakamaa ja liittyä tasa-arvoa toteuttavaan avant-

gardeen. Yleisenä ohjenuorana noudatamme Suomen Akatemian äskettäin julkistaman ja paljon kiitosta saaneen tasa-arvosuunnitelman linjauksia. Akatemian tasa-arvosuunnitelmassa kehoitetaan pyrkimään tilanteeseen, jossa vähemmistösukupuolen edustajia on tutkimusviroissa ja asiantuntijatehtävissä vähintään 40 prosenttia. Tavoite on kuitenkin tarkoitus toteuttaa tieteen parasta silmällä pitäen siten, että yksittäisissä päätöksissä tieteellistä pätevämmyyttä ei syrjäytetä.

Historiallinen Aikakauskirja pyrkii sukupuolten tasa-arvoon sekä rekrytoimalla aktiivisesti naiskirjoittajia ja kehottamalla nais-historioitsijoita tarjoamaan tekstejään lehdelle. Tasa-arvoperiaatetta noudatetaan myös toimituksen kokoonpanossa. Päätoimittaja on toki nimeltään Juha, mutta kenties tätä voi puolustaa vähemmistöperiaatteella, kun lehden hallituksen puheenjohtaja on Pirkko ja toisen julkaisijajärjestön esimies Aura. Toimittajien joukossa sukupuolisuhteet ovat tasan.

Sukupuolten tasa-arvo historiantutkimuksessa ei kuitenkaan ole vain tiedepolitiikkaa, eivätkä sen toteuttamiseksi tiedepoliittiset päätökset riitä. Kysymys on historian sisällöstä – siitä, mikä on historiassa tärkeää. Jos miestutkijat ajattelevat, että valta, politiikka ja kansallinen identiteetti ovat tärkeämpiä kuin perhe ja arki, he ovat väärässä. Samoin he ovat väärässä, jos he ajattelevat, että miehet ovat edes historiassa voineet yksin rakentaa valtaa, politiikkaa ja kansallista identiteettiä. Jos miehet ajattelevat nykyhetkenkin osalta niin, he ovat tuhoisalla ja kohtalokkaalla tavalla väärässä.

Historiallinen Aikakauskirja ottaa tasa-arvon haasteen vakavasti sekä tieteellisen totuuden että elämänmuotomme tulevaisuuden takia. Kiinnittämällä huomion naisten asemaan historiassa ja naistutkijoiden tekemään työhön haluamme tehdä entistä parempaa historiatiedettä.

Itse asiassa keskustelun edistämiseksi on paikallaan kehottaa radikalisoimaan Kaartisen ja Korhosen teesejä. Jos haluamme selvittää totuuden sukupuolijaon historias- ta, ei riitä muodollinen tasa-arvo mies- ja